

УДК: 378. 091. 212: 005. 963.2 – 051 (477)

4. Теорія і методика професійної освіти

ГЕНЕЗИС ТА СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТЬЮТОРІВ

Меркулова Н. В., к.пед.н.,

викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти

Канарова О.В., к.пед.н.,

доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

У статті розкрито проблему генезису та сучасного стану підготовки тьюторів; визначено поняття: тьютор, тьюторський супровід, педагогічні інновації; проаналізовано моделі професійної діяльності тьюторів; визначено нормативно-законодавчу базу підготовки тьюторів; окреслено перспективи розвитку тьюторства в Україні.

Ключові слова: тьютор, тьюторський супровід, педагогічні інновації, підготовка, компетентність.

Меркулова Н. В., Канарова О. В.

ГЕНЕЗИС И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ТЬЮТОРОВ

В статье раскрыты проблемы генезиса и современного состояния подготовки тьюторов; определены понятия: тьютор, тьюторское сопровождение, педагогические инновации; проанализированы модели профессиональной деятельности тьюторов; определены перспективы развития тьюторства в Украине.

Ключевые слова: тьютор, тьюторское сопровождение, педагогические инновации, подготовка, компетентность.

Merkulova N. V., Kanarova O. V.

THE GENESIS AND CURRENT STATE OF VOCATIONAL TRAINING TUTORS

The article reveals the Genesis and current state of training of Tutors; defined concepts: tutor, tutor support, pedagogical innovation, and analyze the model professional Tutors; defined legislative framework of preparation of Tutors; outlined the prospects for the development of tutoring in Ukraine.

Key words: tutor, tutor support, pedagogical innovation, training and competence.

Постановка проблеми. Провідне місце при переході навчальних закладів у новий якісний стан роботи відводиться розробці та впровадженню

педагогічних інновацій, силами професійно компетентних, психологічно підготовлених, творчих педагогічних колективів у співтворчості з ученими. І цей процес взаємозв'язку практики і теорії в педагогіці нероздільний. Впровадження інноваційних тьюторських технологій, в наш час, є досить актуальним. Створення умов для переорієнтації освіти на інноваційні технології, для організації новаторського процесу потребує підготовки педагогів, які володіють навичками фасилітації та тьюторської майстерності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Розвиток тьюторства в Україні характеризується наявністю великої кількості науково-педагогічних досліджень, однак ще не всі аспекти проблеми вивчені. У зв'язку з цим постає необхідність докладного аналізу та теоретичного обґрунтування генезису та сучасного стану професійної підготовки тьютора. Великого значення для розробки теоретичних основ підготовки тьюторів набувають праці таких науковців: В. В. Артьоменко, А. М. Бойко, Р. С. Вастьянова, С. В. Ветрова, М. О. Голубевої, Н. М. Дем'яненка, С. В. Зайковської, О. П. Літовки, Л. Ю. Москальової, Т. А. Литвиненко В. А. Нікітіна, та ін.

Мета статті – проаналізувати генезис і сучасний стан підготовки тьюторів.

Виклад основного матеріалу. Науково-педагогічний аналіз проблеми свідчить, що тьюторську діяльність необхідно сприймати як організаційну психолого-педагогічну та соціальну підтримку індивідуальної освіти старшокласників та здобувачів вищої освіти, що потребує розробки сукупності систематизованих знань, умінь та навичок, поглядів та переконань, ціннісних орієнтацій, та окремого рівня розвитку пізнавальних сил і практичної підготовки.

В основу професійної підготовки тьюторів покладені основні положення Конвенції ООН «Про права дитини», Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», Положення про

порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності та Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад.

Аналіз наукових джерел свідчить, що професія тьютора виникла із соціально-економічних потреб суспільства. Так, шлях до виникнення професії «тьютор» тривав не одне десятиліття. У літературі виокремлюють окремі періоди у становленні тьюторського супроводу. В цілому, перший період пов'язаний з розвитком античної Греції та з діяльністю Сократа та інших філософів, які брали на себе провідні ролі наставників для молоді, яка демонструвала лідерські здібності [6; 13].

Теоретичний аналіз наукової літератури дає змогу констатувати, що тьюторство взаємопов'язане з історією європейських університетів та впроваджується у Великобританії. Зазначимо, що в XIV столітті в університетах Оксфорді та Кембриджі тьюторство запроваджувалось як форма університетського наставництва [11]. Необхідно брати до уваги те, що тьютор супроводжував процес самоосвіти студентів.

Проаналізувавши наукові роботи дослідників історіографії тьюторства, приходимо до висновку, що у XVII столітті діяльність тьютора значно розширюється та тьюторський супровід офіційно визначається частиною англійської університетської системи. Наукові дослідження Т. А. Литвиненко переконливо доводять, що з 1700 по 1850 рік в англійських вищих навчальних закладах не було публічних курсів та кафедр, а до іспитів студента готував тьютор [6]. Кінець XIX – початок XX століття характеризується розвитком тьюторського супроводу, який займає центральне місце в навчанні студентів [2].

Унаслідок осмислення наукової літератури підсумовано, що в цілому у школах зарубіжних країн виокремлюють чотири основні моделі діяльності тьютора, а саме:

- модель «експерт» – діти, які мають проблеми направляються вчителями-предметниками до фахівців із конфіденційних питань;

- модель «тьютор» – кожен учень протягом навчання в школі має свого особистісного наставника (тьютор опікає кілька десятків учнів з різних класів);

- модель «класний тьютор» – кожний клас має особистого тьютора, який в цілому відповідає за весь клас і за кожну дитину окремо (тьютор регулярно проводить бесіди з учнями, працює з батьками та вчителями);

- модель «секційно-групова» – класи отримують відповідну підтримку від групи вчителів (навчання та педагогічна підтримка інтегровані в навчальний процес, а вчителі несуть відповідальність за вирішення особистісних проблем школярів) [10].

Дослідження наукових джерел з проблеми тьюторства підтвердили, що розвиток тьюторства – це здебільшого еволюційний процес. Пошук шляхів активізації людського потенціалу та врахування психологічних особливостей персоналу стає визначним фактором підвищення ефективності діяльності загальноосвітнього навчального закладу.

В цілому, криза традиційної моделі функціонування школи в Україні зумовила пошук шляхів утвердження модернізованих варіантів індивідуалізації освіти. Так, інтенсивні процеси реформування освіти в Україні зумовлюють наполегливі пошуки шляхів трансформування освітнього процесу на гуманістичних засадах. Одним із виявів такої перебудови трансформування є педагогічні інновації, що передбачають якісно нові перетворення як цілісного педагогічного процесу, так і його складових, що спонукає до істотного підвищення його результативності. Так, перспективним шляхом реформування педагогічної освіти є впровадження інноваційних рефлексивно-предметних ігрових технологій, що обумовлені: необхідністю застосування системно-діяльнісного підходу; потребами здійснення особистісно зорієнтованого навчання у всіх ланках освітньої системи, заміни малоефективних вербальних способів передачі знань продуктивним навчанням; можливістю експертного проектування технологічного ланцюга процедур, методів, організаційних форм взаємодії учителя й учня, що забезпечує гарантовані результати навчання [7].

Ефективність особистісно зорієнтованих педагогічних технологій суттєво залежить від того, наскільки повно реалізовані інтереси особистості, як враховані її професійно-психологічні особливості, які перспективи їх розвитку. Звідси пріоритет суб'єкт-суб'єктного навчання дітей в контексті діяльності тьютора.

Керуючись сучасними теоріями діяльності тьютора, зауважимо, що нова соціокультурна реальність XXI століття характеризується такими положеннями: 1) суттєвими змінами в ієрархії цінностей, що, в свою чергу, передбачає формування нового типу відносин у суспільстві; 2) новими явищами в культурі; 3) значним розширенням поля диференціації життєвих потреб і здібностей; 4) початком діалогу між основними культурними течіями в сучасному світі. Зазначені положення передбачають визначення сучасного аксіологічного підґрунтя освіти, ролі та місця її у суспільстві [3, с. 49].

Ми погоджуємось з думкою Т. К. Клименко про те, що інноваційні процеси знаходяться в протиріччі з існуючою традиційною підготовкою, однак між ними існує тісний діалектичний взаємозв'язок. Т.К. Клименко визначає дві тенденції в педагогічній освіті: традиційну та інноваційну. Ознакою традиційної системи професійно-педагогічної підготовки фахівців є суб'єкт-об'єктні відносини. Однак, головною умовою індивідуально-творчої та колективно-творчої діяльності спеціалістів є впровадження суб'єкт-суб'єктних відносин [5].

Зокрема, реалізація Національної доктрини розвитку освіти «забезпечить перехід до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, що сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу особистості та суспільства» [12].

Так, у «Положенні про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності», затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 07. 11. 2000 року за № 522, зазначено, що «інноваційною освітньою діяльністю є розробка, розповсюдження та застосування інновацій. Освітніми інноваціями є вперше створені, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні,

управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності» [8]. У ньому встановлюється правовий статус суб'єктів та об'єктів інноваційної діяльності, порядок створення та апробації інновацій у системі освіти України. Крім того, виділені положення про фінансування інноваційної освітньої діяльності.

Враховуючи зазначені положення, з'ясовано, що підготовка тьюторів – важлива умова модернізації освіти України. Так, основними завданнями тьюторського супроводу в Україні є:

- розроблення нормативно-правової бази щодо тьюторської діяльності;
- визначення цілей і змісту діяльності тьютора та замовників тьюторських послуг із урахуванням світового досвіду тьюторських практик;
- розробка та обґрунтування теоретичної моделі тьюторської діяльності у системі національної освіти;
- обґрунтування критеріальної бази для діагностики сформованості тьюторської майстерності;
- експериментальна перевірка ефективності теоретичної моделі в умовах роботи навчальних закладів та соціальних служб;
- проведення науково-дослідних робіт з проблеми тьюторської майстерності;
- забезпечення виконання відповідних профілю Центру держбюджетних та позабюджетних науково-дослідних тем;
- розвиток власних розробок з метою забезпечення наукових досліджень та навчально-виховного процесу.

Визначення сутності тьюторського супроводу потребує розгляду поняття «інновація». Термін «інновація» з'явився у етнографічних дослідженнях в ХІХ столітті. Спочатку це поняття вживалося в етнографії при запозиченні однією культурою елементів іншої. На початку ХХ століття вчений Алоїз Шумпетер запровадив його в сферу макроекономіки. Аналіз наукових досліджень свідчить, що, Алоїз Шумпетер вперше дослідив інноваційний процес, визначив термін «інновація» та окреслив п'ять чинників інноваційного розвитку: використання нової техніки та технологічних процесів; застосування продукції

з новими властивостями; використання нової сировини; зміни в організації виробництва та його матеріально-технічному забезпеченні; поява нових ринків збуту.

На початку 90 – років ХХ століття поняття «інновація» стали використовувати у вітчизняній дидактиці. У дослідженні виявлено, що перенесення терміну «інновація» в сферу освіти пов'язане з поширенням поглядів на сучасне суспільство як постіндустріальне, в якому освіта відіграє провідне значення. Вчені Ю.З. Гільбух та М.І. Дробноход вважають, що слово «інновація», «інноваційний» походять від англійського слова innovation, яке означає «нововведення», «новина», «новаторство» [9, с. 300].

Розглядаючи підготовку тьюторів в контексті реалізації інноваційних технологій, ми повинні проаналізувати діяльність тьютора. Проведений науковий пошук дав змогу Т. А. Литвиненко підсумувати, що тьютор – це той, хто організовує умови для складання та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учня; тьютор – особа, що веде індивідуальні або групові заняття із учнями, студентами, репетитор, наставник; тьютор – ключова фігура в дистанційному навчанні, що відповідає за проведення занять зі студентами. Важливо, зокрема, підкреслити, що основними обов'язками тьютора на етапі організації навчання є: знайомство з матеріалом навчальної дисципліни; отримання певної інформації стосовно характеристики студентів; вивчення закономірностей, принципів, методів та прийомів дистанційного навчання. Згідно з поглядами Т. А. Литвиненко, обов'язками тьютора під час організації навчально-виховного процесу є: координація чисельності студентів, передача розкладу, процедурних вимог [6, с. 169].

Подальше дослідження тьюторського супроводу дає підстави стверджувати, що саме тьютор є стимулом розвитку особистості суб'єкта навчального процесу за допомогою цілеспрямованого внесення в його діяльність якісно нових елементів.

Аналіз поглядів видатних науковців показав, що тьюторами виступають творчі особистості, які здійснюють апробацію нової педагогічної ідеї

відповідно до програми прикладного дослідження; проводять частковий моніторинг ефективності реалізації ідеї; фіксують діагностичні дані та зіставляють їх з показниками ефективності; оприлюднюють результати свого пошуку на семінарах-презентаціях, у матеріалах публікацій; беруть участь у науково-практичних конференціях, семінарах [1].

Оскільки тьюторський супровід має глибокий інноваційний зміст, то слід звернути увагу на основні риси інноваційної особистості. Л. В. Ілюхіна підкреслює, що до основних рис інноваційної особистості належать: особистий інтерес до всього нового; творчість як особиста якість і творче (креативне) мислення; вміння знаходити ідеї та користуватися можливостями їх оптимальної реалізації; системний, прогностичний підхід до відбору та організації нововведень; вміння орієнтуватися у стані невизначеності та визначати допустиму міру ризику; здатність до рефлексії, самоаналізу [4, с. 95].

Огляд наукової літератури засвідчує, що підготовка тьюторів в Україні повинна рухатися в бік динамічності та гнучкості. Так, сьогодення потребує тих фахівців, які не лише добре володіють своєю спеціальністю, але і здатні швидко адаптуватися та засвоювати нові знання та навички. Один із кроків у цьому напрямку, на наш погляд, є обґрунтування теоретичної моделі тьюторської діяльності у системі національної освіти, апробації практичного досвіду здійснення тьюторського супроводу, розробка педагогічних програм навчання тьюторів.

Висновки. Отже, теоретичне узагальнення еволюції педагогічної думки показало, що тьюторство має багатовікову історію, але наукове обґрунтування воно одержало тільки на початку XXI століття. На основі аналізу наукових джерел нами встановлено, що тьюторство виникло за потреби спрямованої організації навчально-виховного процесу, в основі якого відбувається поєднання, взаємоузгодження та гармонізація потреб дитини.

Перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямі вбачаємо у розробці педагогічної програми професійної підготовки тьюторів.

Література

1. Ващенко Л. Поліструктурність управління інноваційними процесами / Л. Ващенко // Директор школи. – 2007. – № 23–24 (455–456). – С. 11–16.
2. Гаврилів Н. Наставництво як вид професійної діяльності: генеза розвитку та становлення / Наталія Гаврилів // Педагогіка і психологія професійної освіти. Науковий журнал. – 2009. – № 5. – С. 179 – 187.
3. Дудник Н. Етичні знання як передумова становлення моральної свідомості педагога / Н. Дудник, В. Сипченко // Людинознавчі студії. – 2014. – № 29. – С. 47 – 60.
4. Илюхина Л. В. Инновации в образовании: процесс организационных преобразований (социальный аспект) : дисс. ... канд. социол. наук : спец. 22.00.04 «Социальная структура, социальные институты и процессы» / Илюхина Любовь Васильевна ; Южно-Российский государственный технический университет (Новочеркасский политехнический институт). – Новочеркасск, 1999. – 141 с.
5. Клименко Т. К. Традиции и инновации в педагогическом образовании / Т. К. Клименко // Инновации в образовании. – 2007. – № 3. – С. 13–20.
6. Литвиненко Т. А. Індивідуалізація в освітньому процесі: шляхи тьюторської допомоги в приватних навчальних закладах / Т. А. Литвиненко // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2012. – № 50. – С. 165 – 172.
7. Модернізація освіти в Україні. Аналітичний огляд результатів всеукраїнського опитування керівників загальноосвітніх навчальних закладів у 2004 р. – К. : «К.І.С.», 2004. – 32 с.
8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 р. № 522 «Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00>.
9. Павлютенков Є. М. Мистецтво управління школою / Є. М. Павлютенков. – Х. : Вид. група «Основа», 2011. – 320 с. – (Серія «Адміністратору школи»).

10. Пахомова Т. Шляхи впровадження тьюторської системи освіти у зарубіжних країнах / Т. Пахомова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 5 (Ч. 1). – С. 220 – 224.
11. Тьютор // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Тьютор>.
12. Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347 / 2002 «Про Національну доктрину розвитку освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
13. The Mentoring Partnership of Southwestern Pennsylvania. Roles of a Mentor // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mentoringpittsburgh.org/roles.htm. – 2008. – 12.12.